

Miljöredovisning 2018

Miljöredovisning 2018

Redovisning av målen i miljöprogram 2017–2021

Innehållsförteckning

1.	Inledning	3
2.	Sammanfattning.....	4
3.	Resultat.....	6
3.1	Stockholms läns landstings plan för hållbar upphandling	6
3.2	Stockholms läns landstings klimatåtagande	8
Mål 1.....		8
Mål 2		9
3.3	Miljömål för hälso- och sjukvården.....	11
Mål 3		11
Mål 4.....		12
Mål 5.....		13
Mål 6.....		14
3.4	Miljömål för kollektivtrafiken och övriga transporter.....	18
Mål 7.....		18
Mål 8		22
Mål 9		24
Mål 10		25
Mål 11		26
3.5	Miljömål för fastigheter och anläggningar	27
Mål 12.....		27
Mål 13		30
Mål 14		31
Mål 15.....		33

1. Inledning

Region Stockholm har som främsta uppgift att se till att invånarna i länet får tillgång till en väl fungerande hälso- och sjukvård och kollektivtrafik. I rapporten används benämningen Stockholms läns landsting då rapporten avser 2018. Stockholms läns landsting blev den 1 januari 2019 Region Stockholm.

Region Stockholm ansvarar också för regionplanering och ska bidra till ett fritt och tillgängligt kulturliv i regionen. Stockholm är en dynamisk region i snabb utveckling. För att kunna erbjuda en högkvalitativ vård och kollektivtrafik som uppfyller invånarnas förväntningar och framtidens behov genomför Region Stockholm den största satsningen någonsin inom hälso- och sjukvården och stora satsningar inom kollektivtrafiken. För att Region Stockholm ska bidra till en hållbar utveckling i regionen och nå lokala, nationella och globala miljömål behöver detta ske med minsta möjliga miljöpåverkan.

Miljöarbetet inom Region Stockholm styrs främst genom miljöprogram 2017–2021¹ och förväntas bidra till att uppnå nationella och internationella mål och stödja en hållbar utveckling. Miljöprogrammet innehåller 15 miljömål och 24 indikatorer samt en plan för hållbar upphandling. Därtill finns riktlinjer, med grundläggande krav för miljöarbetet, inkluderade i programmet. Redovisning av miljöarbetet sker enligt Uppföljning av miljöprogram 2017–2021² som fastställer mätmetoder och tydliggör vilka nämnder och bolag som ska redovisa indikatorerna. Detta dokument är en sammanställning av resultatet för det miljöarbete som genomförts inom Stockholms läns landsting under 2018.

---

¹ LS 2015-0092

² LS 2016-1486

2. Sammanfattning

Miljöprogram 2017–2021 innehåller 15 miljömål samt ett krav på en plan för hållbar upphandling. Måluppfyllnad bedöms genom mätning av totalt 24 indikatorer. Under 2018 har 22 indikatorer bedömts i sin helhet. Indikator 6.4 mäts först 2021 och delar av indikator 7 mäts under 2019. Redovisningen 2018 beskriver årets utfall och till viss del trender, men slutlig analys och måluppfyllnad gällande Stockholms läns landsting miljöarbete kommer ske i slutredovisningen 2021.

Landstingets nämnder och bolag har beslutat om lokala miljöprogram eller miljömål baserat på deras ansvar för att nå målen i miljöprogrammet och är i implementeringsfas med dessa. Alla landstingets verksamheter är även miljöcertifierade enligt ISO-14001.

Klimatåtagande

Stockholms läns landstings övergripande klimatpåverkan har minskat med nästan hälften sedan 2011, från mer än 220 000 ton koldioxidekvivalenter 2011 till drygt 120 000 ton koldioxidekvivalenter 2018. Jämfört med 1990 är utsläppen nästan 70 procent lägre. Totalt har klimatpåverkan minskat med 45 procent sedan 2011 vilket är basår för klimatåtagandet. Målet i budget för 2018 var att minska klimatpåverkan med 42 procent vilket betyder att årets mål har nåtts med god marginal.

Miljömål för hälso- och sjukvården

För att minska klimatpåverkan från patientmåltider genomförs ett antal olika åtgärder, bland annat att minska klimatpåverkan per kilo använda livsmedel liksom att minska mängden matavfall. Att öka mängden ekologiska livsmedel är ett mål som gynnar biologisk mångfald och andelen ekologiskt i patientmåltider uppgår till 41 procent vilken är en ökning med fem procentenheter, eller 14 procent i reella tal på ett år. Alla verksamheter uppvisar en ökning i andelen ekologisk i patientmåltider, vilket visar att arbetet ger god effekt.

Effektiviseringsarbetet gällande textihantering i vården fortsätter och har börjat ge positiva mätbara resultat. Arbetet initierades 2017 då åtgärder började tas fram och under 2018 har ytterligare åtgärder genomförts för att förbättra logistiken kring textihanteringen och skapa förutsättningar att nå målet under programperioden.

Miljömål för kollektivtrafiken och övriga transporter

Andelen förnybar energi för transporter uppgår till 90 procent, med mål om 95 procent 2021. Gentemot föregående år ligger andelen förnybart på aggregerad nivå stilla, även om det skett förändringar i vissa ingående trafikslag.

Klimatpåverkan från Stockholm läns landstings tjänsteresor med flyg och tåg har minskat något jämfört med 2017, men är två procent högre än

basåret 2016. Ett fortsatt arbete med tydliga styrmedel krävs för att nå målet om 25 procents minskning till 2021.

Trafiknämnden mäter mängden av de ämnen som förekommer i avtalad drift och underhåll av kollektivtrafiken och som ska fasas ut enligt Stockholm läns landstings utfasningslistan för miljö- och hälsofarliga kemikalier i kemiska produkter (LS 2015-1281). Under 2018 har mängden utfasningsämnen minskat med 21 procent jämfört med basåret 2017, och Trafiknämnden är på god väg mot målet om 30 procents minskning till 2021.

Miljömål för fastigheter och anläggningar

Jämfört med basåret 2011 är energianvändningen i fastigheter (A-temp) 9,5 procent lägre enligt årets redovisning, och landstinget ligger därmed nära målet om 10 procent minskning till 2021. Energianvändningen ligger på samma nivå som 2017 vilket får ses som ett mycket bra resultat³ sett till den varma sommaren och de särskilda omständigheter som rått kring att upprätthålla patientsäkerhet och god vårdmiljö.

Stockholms läns landsting arbetar med att bygga vårdfastigheter och kollektivtrafikanläggningar fria från miljö- och hälsofarliga ämnen och har nått långt i arbetet med att bedöma innehåll i byggmaterial. Hela 98 procent av de material och produkter för byggnation som använts har bedömts, och av dem har 91 procent klassificerats som accepterade eller rekommenderade enligt Byggvarubedömningens kriterier.

Förutsättning för genomförande av miljöprogram

Under året har arbete med att förtydliga sakområden och skapa förutsättningar för nämnder och bolag att nå Stockholms läns landstings miljömål skett. Exempelvis antogs Plan för hållbara patientmåltider och Plan för läkemedel och miljö av Landstingsdirektören under våren och arbete har utförts för att minska klimatpåverkan från byggprocessen och bidra till mer hållbar upphandling.

---

³ Ett omfattande arbete med att granska och kvalitetssäkra tidigare uppmätta och rapporterade data gällande energianvändning inom både Landstingsfastigheter och fastigheter för allmän kollektivtrafik har utförts under året vilket gör att värden för både 2017 och 2011 kan ha justerats gentemot tidigare publicerade siffror.

3. Resultat

Miljöprogram 2017–2021 innefattar 15 miljömål samt ett landstingsövergripande mål om hållbar upphandling. Nedan redovisas målen med tillhörande indikatorer.

3.1 Stockholms läns landstings plan för hållbar upphandling

Stockholms läns landsting ska genom upphandling och en resurseffektiv produktanvändning bidra till en hållbar konsumtion och produktion. Ambitionen är att vara en ledande aktör i Europa när det gäller hållbarhetskrav i offentlig upphandling.

Upphandling är ett mycket viktigt verktyg för att uppnå ett flertal av miljömålen, bland annat miljömål för patientmåltider, förnybara drivmedel samt fastigheter och anläggningar. Nämnder och bolag omsätter miljömål till krav i upphandlingar där så är relevant. Inom prioriterade riskområden ställs också krav gällande mänskliga rättigheter, arbetsrätt och anti-korruption utifrån landstingets uppförandekod för leverantörer. Huvudsakliga riskområden i centralt samordnade upphandlingar är läkemedel, IT-produkter, textilier, livsmedel, medicinteknisk och vårdrelaterad utrusning och förbrukningsmaterial, fordon, kontorsvaror och vissa tjänster. Under 2018 har Stockholms läns landstings nämnder och bolag konkretiserat kontraktskraven gällande hållbara leveranskedjor, genomfört riskbedömningar avseende byggvaror och elbussar samt genomfört fördjupade riskanalyser som sträcker sig ända till råvaruutvinning exempelvis gällande konfliktmineraller. Delar av koncernen har påbörjat arbete med avtalsuppföljning gällande uppförandekoden.

I enlighet med miljöprogrammets ambition har arbetet med att omsätta utfasningslistan för miljö och hälsofarliga kemikalier i varor⁴ i upphandlingskrav för att främja produkter fria från miljö- och hälsofarliga ämnen fortsatt. Vid upphandling har Stockholms läns landsting också ställt krav gällande mänskliga rättigheter, arbetsrätt och anti-korruption inom prioriterade riskområden. Ett flertal åtgärder för att bidra till en cirkulär och biobaserad ekonomi har genomförts. Landstinget har övergått till enbart biobaserat sopsäckar, soppåsar och fryspåsar, och under året har arbete pågått med övergång till även biobaserade skyddsförkläden. Övergång till biobaserat för dessa produktgrupper beräknas minska klimatpåverkan från landstingets inköp med cirka 2 000 ton koldioxidkvivalenter per år. Folktandvården har även upphandlat bambutandborstar och undersöker möjligheten till att upphandla tandborstar av biobaserad plast. Landstinget har sedan länge arbetat med cirkulär hantering av IT-utrusning, och under året har en förstudie om cirkulär hantering av medicinteknisk utrustning genomförts.

---

⁴ Utfasningslista för miljö- och hälsofarliga kemikalier, LS 2015-1281

Upphandling av IT

Stockholms läns landsting har under året genomfört åtta IT-upphandlingar. Långtgående hållbarhetskrav har ställts med fokus på energiförbrukning, kemikalieinnehåll, produkternas livslängd och tålighet, samt mänskliga rättigheter och arbetsvillkor i leveranskedjan. Stockholms läns landsting är medlemmar i Electronics Watch, ett initiativ som bevakar produktionen och arbetar för att skydda arbetstagarnas rättigheter i leveranskedjor för IT-produkter. Partnerorganisationer till Electronics Watch rapporterar dels om missförhållanden i produktionsleden men även att krav från inköpare och upphandlare i Europa har förbättrat villkoren för arbetarna i vissa tillverkningsfabriker. Genom att ställa hållbarhetskrav och genom att föra dialog med leverantörer kan det skapas bättre villkor för de som tillverkar landstingets produkter.

Uppföljning

Stockholms läns landstings arbete med avtalsuppföljning av hållbarhetskrav fortsätter. Under året har 14 avtal innefattande 93 leverantörer följts upp med avseende på ställda miljökrav. Och 6 avtal innefattande 8 leverantörer har följts upp avseende landstingets uppförandekod för leverantörer. Två av dessa revisioner genomfördes på tillverkande fabriker i Mexiko. Nio tidigare genomförda revisioner med totalt 30 avvikelser kunde avslutas under året, tack vare landstingets krav på rättelse samt leverantörernas arbete för att åtgärda avvikelser gällande hållbara leveranskedjor. Resultatet av leverantörernas åtgärdsarbete innefattar bland annat förbättrade rutiner och processer för att upptäcka risker samt avvikelser i leveranskedjan vad gäller kränkningar av mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter, miljöbrott och korruption. Detta leder till ett mer riktat förebyggande arbete i leveranskedjan för landstingets upphandlade produkter.

Arbete med framtagande av en plan för hållbar upphandling i enlighet med Miljöprogrammet har initierats, men behöver anpassas till och integreras i det stora förändringsarbete av landstingets inköpsprocess som nu pågår med anledning av ny inköpspolicy och utveckling av kategoristyrkt inköp.

3.2 Stockholms läns landstings klimatåtagande

Mål 1

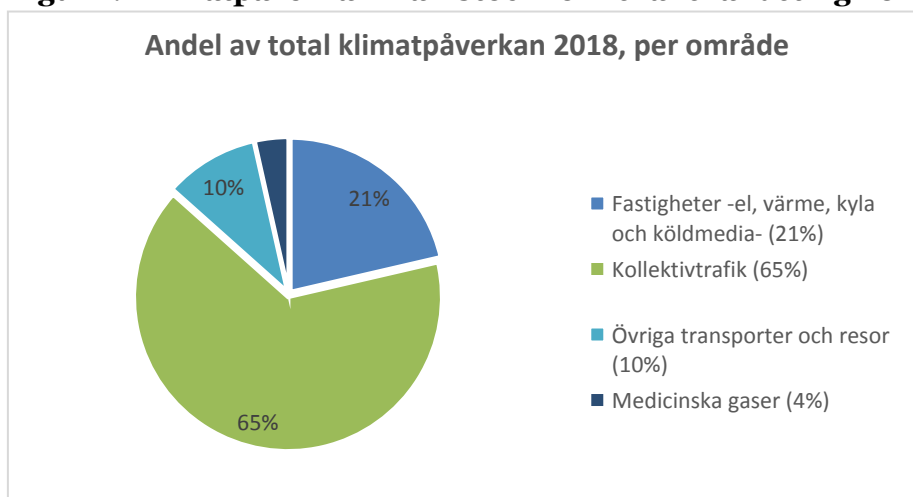
År 2021 har Stockholms läns landstings utsläpp av växthusgaser minskat med minst 50 procent i jämförelse med år 2011 och med minst 75 procent jämfört med 1990.

Indikator 1.1 Klimatpåverkan från utsläpp av växthusgaser, ton koldioxidekvivalenter

Sedan 2011 har Stockholms läns landsting nästintill halverat sin klimatpåverkan, från över 220 000 ton koldioxidekvivalenter till drygt 120 000 ton koldioxidekvivalenter. Jämfört med 1990 uppskattas klimatpåverkan för Stockholms läns landstings klimatpåverkan vara nästan 70 procent lägre⁵.

Viktiga orsaker som bidragit till den stora minskningen är övergång till förnybara bränslen inom kollektivtrafiken och förnybar energi inom landstingets fastigheter samt energieffektivisering inom fastigheter och trafik. Enbart övergången till förnybara drivmedel inom kollektivtrafiken har minskat utsläppen med nästan 90 000 ton koldioxidekvivalenter. Det största utsläppsområdet för Stockholms läns landsting 2018 är kollektivtrafiken, som med sina 800 000 passagerare per dag står för runt 65 procent av utsläppen, följt av fastigheter med 21 procent och därefter övriga transporter och resor, se figur 1 nedan.

Figur 1: Klimatpåverkan från Stockholms läns landsting 2018.

⁵ Stockholms läns landstings klimatpåverkan 1990 har enligt en utredning uppskattats till 388 065 ton. Beräkningarna av klimatpåverkan görs sedan 2017 utifrån ett livscykel-perspektiv, där även påverkan från produktion och distribution av energi ingår. Basårsvärdet för landstingets klimatpåverkan år 1990 har inte uppdaterats enligt den nya modellen.

Tabell 1: Klimatpåverkan från Stockholms läns landsting 2018.
Redovisas i ton koldioxidekvivalenter⁶.

<i>Källa till utsläpp</i>	Utsläpp 2018	Utsläpp 2017	Utsläpp 2011	Förändring 2018 mot 2011
Fastigheter (indikator 12.1)*	25 914	30 663**	34 635	-25%
Kollektivtrafik (indikator 8.1)	79 051	76 077	167 821	-53%
Övriga transporter (del av indikator 8.1)	6 856	5 197***	8 520	-39%
Medicinska gaser (lustgas samt anestesigaser, indikator 4.1)	4254	4 236	5 634	-24%
Tjänsteresor (indikator 11.1, dock är ökningen 2% mot basåret för 11.1 som är 2016)	5141	5 163	4742****	+8%
Summering	121 215	122 336	221 352	-45 %

* Data från utsläpp från köldmedia är inkluderad och baserad på värden från 2017 (Locum AB) och 2018 (Trafiknämnden)
 **Utsläppssiffran för 2017 är ej justerad utifrån korrigeringar i uppmätt energianvändning, minskningen är sannolikt en överskattning.
 ***Siffran 2017 sakande data från ambulanser, ökningen är därmed sannolikt en överskattning. Data från både 2017 och 2018 saknar uppgifter från hjälpmedelscentraler
 ****Data från 2011 saknas, siffran är därför beräknad på antal kilometer tjänsteresor från 2012 multiplicerat med en utsläppsfaktor baserad på genomsnittligt värde för koldioxidekvivalenter utsläpp/kilometer för perioden 2014-2017.

Mål 2

År 2021 arbetar Stockholms läns landsting systematiskt och effektivt med klimatanpassning.

Indikator 2.1 Stockholms läns landsting har en organisation för klimatanpassning och arbetar enligt en beslutad klimatanpassningsplan.

Stockholms läns landsting har under 2018 påbörjat ett systematiskt klimatanpassningsarbete. Ett allriskperspektiv, inkluderande klimatförändringar och extremväder, har utgjort rekommenderad utgångspunkt i det arbete som landstingets nämnder och bolag har bedrivit inom risk- och sårbarhetsarbete.

⁶ Under 2017 skedde en omräkning av basårsvärdet för 2011 enligt ny modell där ett antal faktorer som inkluderas i beräkningarna har ändrats sedan tidigare miljöprogram. Klimatpåverkan från kollektivtrafik och övriga transporter innefattar fler områden som till exempel drivmedelsförbrukning från spårtrafik och busstrafik, spårunderhåll och byggavfall. För fastigheter följer Stockholms läns landsting upp klimatpåverkan från köpt och egenproducerad energi (el, värme och kyla) till skillnad från tidigare programperiod när endast köpt energi redovisades. Beräkningarna har gjorts utifrån ett livscykelperspektiv, där även påverkan från produktion och distribution av energi ingår. Dessutom har emissions- och omvandlingsfaktorer uppdateras hos bland annat Energimyndigheten, se <http://www.energimyndigheten.se/statistik/branslen/varmevarden-och-emissionsfaktorer1/>

Värmeböljan sommaren 2018 innebar ett ökat vårdbehov, inställda operationer, försämrad arbetsmiljö och krishantering. För att möta liknande utmaningar framöver har en rad åtgärder identifierats: att säkra fler medarbetare till den akuta dygnetruntvården, arbeta enligt riktlinjer i ett akut skede, övervaka luftfuktighet och temperatur löpande, installera avfuktare och kylaggregat, skapa evakueringsplaner för sterilgods samt ställa krav på hållbarhet av sterilgods vid upphandlingar.

Arbetet med att ta fram en klimatanpassningsplan kommer följa direktiv i budget 2019: ”För att undvika behov av plötsliga och dyra investeringar i och med ett förändrat klimat – eller att verksamheter inte kan utföras – ska en klimat- och sårbarhetsanalys dels utarbetas av varje nämnd och bolag, dels analyseras landstingsövergripande. Utifrån analysen ska en klimatanpassningsplan utarbetas.”

3.3 Miljömål för hälso- och sjukvården

Mål 3

Under programperioden arbetar Stockholms läns landsting för en hållbar läkemedelskedja som med bibehållen patientnytta bidrar till att minska miljöpåverkan från läkemedel vid tillverkning, användning och kassation.

Under året har en plan för läkemedel och miljö beslutats⁷. Planen konkretiserar arbetet med att nå läkemedelsmålet, mål 3.

Vårdverksamheterna arbetar med att utbilda sin personal om läkemedels miljöpåverkan och under året har en ny webbutbildning om läkemedel och miljö färdigställts. Under 2018 har nästan 9000 personer genomgått utbildningen.

Indikator 3.1 Stockholms läns landstings uppföljning visar på minskade utsläpp av miljöbelastande läkemedelssubstanser.

I Stockholms läns landstings förteckning över miljöbelastande läkemedelssubstanser⁸ definieras vilka läkemedelssubstanser som är miljöbelastande och som därmed omfattas av målet. Förteckningen baseras på det aktuella kunskapsläget om olika läkemedels användning och miljöpåverkan och uppdateras varje miljöprogramsperiod. Inom ramen för indikatorn är det utsläppen från användningen i länet som avses, det vill säga de läkemedelsrester som utsöndras med urin och fekalier när vi äter läkemedel. På landstingets webbplats Janusinfo⁹ återfinns även åtgärdsförslag för respektive substans.

Landstingets vårdverksamheter har under året arbetat med lokala mål baserade på förteckningen över miljöbelastande läkemedel. Där så är medicinskt möjligt omfattar lokala mål minskad användning av för verksamheten relevanta läkemedelssubstanser från förteckningen. Många verksamheter arbetade framgångsrikt med att minska användningen av vissa substanser redan under den förra miljöprogramsperioden. För dessa substanser kan det lokala målet istället vara att bibehålla den uppnådda användningen, om den medicinska bedömningen är att den inte går att minska ytterligare.

Indikator 3.2 Kassation av läkemedel minskar genom säkrare och effektivare läkemedelshantering.

En viktig del i arbetet med att minska miljöpåverkan från läkemedel är att minska onödig kassation och att säkerställa att de läkemedel som behöver kasseras omhändertas på ett korrekt sätt. En säker och kostnadseffektiv läkemedelshantering ger positiva effekter för såväl patienter, ekonomi och miljö. Att minska onödig kassation ger även effekter på tidigare led i läkemedelskedjan i form av minskad produktion, inköp och transporter.

---

⁷ LS 2017-0129

⁸ LS 2016-0634

⁹ <https://janusinfo.se>

Under 2018 har arbetet för en säkrare och mer kostnadseffektiv läkemedelshantering som bidrar till minskad kassation av läkemedel fortgått. Exempelvis har många verksamheter infört delade sällanläkemedelsförråd och flertalet arbetar även med optimering av läkemedelssortimentet och förbättrad lagerhållning. Under året har en första mätning av mängden läkemedel som kasseras på grund av passerat utgångsdatum genomförts i ett flertal vårdverksamheter. Mätningen kommer upprepas 2021 för att se om vidtagna åtgärder haft önskad effekt.

Mål 4

År 2021 har Stockholms läns landstings klimatpåverkan från utsläpp av anestesigaser minskat med 40 procent i jämförelse med år 2011.

Indikator 4.1 Klimatpåverkan från utsläpp av anestesigaser, ton koldioxidekvivalenter.

Anestesigaser är inhalationsläkemedel för sövning av patienter. Jämfört med koldioxid har anestesigaser en mycket större påverkan på klimatet och användningen bidrar till Stockholms läns landstings klimatpåverkan. Inom Stockholms läns landsting används gaserna sevofluran och desfluran¹⁰. Utsläppen 2018 ligger 38¹¹ procent lägre än basåret 2011, vilket är nära målet om 40 procent minskning till 2021. Resultatet har till stor del uppnåtts genom optimerade arbetsmetoder som reducerar använd mängd anestesimedel genom minskat färskgasflöde. Dessa åtgärder leder även till ökad kostnadseffektivitet. Alla sjukhus utom Karolinska Universitetssjukhuset har även gått över till att använda enbart sevofluran, vilken har betydligt lägre klimatpåverkan per använd mängd jämfört med desfluran.

Tabell 2: Klimatpåverkan från anestesigaser

Klimatpåverkan/typ	2018	2017	2011	Förändring jfm 2017	Förändring jfm 2011
Desfluran Använd mängd (liter)	45	68	87		
Klimatpåverkan (ton koldioxidekvivalenter)	353	535	687	-34%	-48%
Sevofluran Använd mängd (liter)	1181	1164	1742		
Klimatpåverkan (ton koldioxidekvivalenter)	1412	1392	2084	+1%	-32%
Klimatpåverkan totalt (ton koldioxidekvivalenter)	1765	1927	2827*	-8%	-38%
Klimatpåverkan beräknad enligt GWP20. *Klimatpåverkan från 21 liter isofluran ingår i totalen för 2011					

¹⁰ Tidigare har även isofluran används inom Stockholms läns landsting.

¹¹ I beräkningen inkluderas 21 liter isofluran i total mängd anestesigaser för 2011.

Mål 5

År 2021 har Stockholms läns landsting effektiviserat textilhanteringen samt minskat miljöpåverkan från användning av engångs- och flergångstextiler.

Indikator 5.1 Miljöhänsyn inkluderas i Stockholms läns landstings klädregler.

Arbetet med att effektivisera och minska miljöpåverkan från användningen av engångstextilier sker genom ett flertal åtgärder. Bland annat utreds miljöpåverkan från olika textilval, innovation av mer miljövänliga produkter i upphandling främjas och arbete sker för att minska onödig användning av engångstextil där det är möjligt. Att minska användningen och miljöpåverkan från engångstextilier tar olika lång tid då exempelvis avtalskonstruktioner och avtalslängd kan påverka omställningen, likaså har i vissa fall nya operationskläder ej varit fullt funktionsdugliga varför det påverkat användningen av engångskläder.

Under 2018 har cirka 1,83 miljoner engångstextilier använts i vårdverksamheterna. Jämfört med förbrukningen 2017 som låg på 1,67 miljoner har användningen av engångskläder sålunda ökat med runt 9 procent¹². För att minska miljöpåverkan från de engångstextilier som används deltar Stockholms läns landsting bland annat i ett innovationsprojekt som syftar till att utveckla en biobaserad och återvinningsbar besöksrock gjord av cellulosa istället för fossil plast. I dagsläget utgörs 10 procent av engångsbäddtextilier av biobaserade produkter istället för fossila. Arbetet med att fullt ut inkludera miljöhänsyn i Stockholms läns landstings klädregler fortsätter. Under 2018 har en nulägesbeskrivning tagits fram där miljöpåverkan från textilier analyseras och problematiseras (RS 2019-0187-1). Nulägesbeskrivningen kommer ligga till grund för det fortsatta arbetet med att inkludera miljöhänsyn i klädreglerna genom att skapa en gemensam förståelse och problembakgrund.

Indikator 5.2

Andelen kläder som är uteliggande i verksamheterna i mer än 30 dagar.

För att reducera miljöpåverkan och undvika onödiga investeringskostnader vid nyproduktion av flergångstextilier inom hälso- och sjukvård behövs en effektiv logistik för tvätt och textilhantering. Effektiviteten har ökat under 2018. Andelen kläder som är uteliggande (det vill säga antingen används, ligger i förråd och personliga skåp eller ännu inte transporterats till tvätt) i landstingets verksamheter i mer än 30 dagar har minskat från i genomsnitt 33 till 31 procent, med mål om 25 procent 2021.

---

¹² Jämförelsen avser operationskläder, rockar/overaller, värmejackor, bäddtextilier och kundanpassade set. I Miljöredovisning 2017 uppgick antalet engångstextilier till 1,2 miljoner. För att skapa en bättre jämförelsebarhet med 2018 och framöver har omfattningen utökats och antalet engångstextilier för 2017 har beräknats om.

Mängden uteliggande plagg varierar mellan olika verksamheter och det finns stora möjligheter att minska mängden uteliggande plagg genom att dra lärdom där förbättringar gjorts.

Ett kompletterande mått på resurseffektiviteten i textilhanteringen är omsättningshastighet, vilken mäter hur många gånger textilier i genomsnitt roterar i verksamheterna. Ju högre mått desto bättre och 2018 var omsättningshastigheten 12,5 i jämförelse med 11 föregående år. Under året har berörda verksamheter tagit fram och i viss mån genomfört åtgärder för att förbättra logistiken kring textilhanteringen och därmed skapa förutsättningar att nå målet under programperioden.

Tabell 3: Jämförande statistik uteliggande plagg

Mätvärde	2018	2017	Förändring mot 2017
Årsmedelvärde andel kläder uteliggande mer än 30 dagar (procent)	31	33	-6%
Omsättningshastighet (gångar/år)	12,5	11,1	+13%

Mål 6

År 2021 serveras hållbara patientmåltider i Stockholms läns landsting.

Under 2017 bedrevs ett omfattande arbete med att ta fram en plan för hållbara patientmåltider.¹³ Planen beslutades av Landstingsdirektören under våren 2018.

Indikator 6.1 Hållbarhetskrav ställs alltid vid upphandling av måltidstjänster och livsmedel.

I plan för hållbara patientmåltider som antogs maj 2018 specificeras de hållbarhetskrav som ska ställas vid upphandling av måltidstjänster och livsmedel. Exempel är krav på djurskydd, låg antibiotikaanvändning i djurproduktion samt minskad miljöpåverkan. De vårdverksamheter som under 2018 har gjort upphandlingar av livsmedel och måltidstjänster har även innan beslut ställt hållbarhetskrav enligt plan för hållbara patientmåltider vilket innebär att indikatorn är uppfylld för 2018.

Indikator 6.2 Andelen ekologiska livsmedel, i procent.

Andelen ekologiska livsmedel ska öka successivt med mål om 50 procent år 2021. För 2018 är målet att andelen ekologiska livsmedel i patientmåltider ska vara 40 procent. Årets resultat visar 41 procent ekologiskt och målet för 2018 är därmed uppnått. Andelen ekologiska livsmedel i patientmåltider

---

¹³ LS 2017-0128

beräknas utifrån inköpssumman (inköpskostnaden för ekologiska livsmedel som andel av totala inköp av livsmedel)

Procentuellt sett innebär resultatet 2018 en ökning av andelen ekologiska livsmedel i patientmåltider med 14 procent jämfört med 2017 vilket är en tydlig signal om att det dedikerade arbete som utförs av verksamheterna ger resultat. Totalt upphandlades livsmedel till patientmåltider för närmare 130 miljoner kronor under 2018.

Några verksamheter som tagit stora kliv framåt under året är TioHundra som ökat andelen ekologiskt från 30 till 40 procent samt St. Eriks Ögonsjukhus som ökat från 24 till 42 procent. Åtgärder som bidragit till utvecklingen för just dessa två enheter är informationsinsatser på miljöombudsdagar och på ledningsnivå, löpande information och uppföljning om hur man ligger till, prioritering av livsmedelsgrupper med låg prisskillnad mellan ekologisk och konventionell produktion, kontinuerlig avvikelshantering samt hjälp att välja ekologiskt från start. Generellt sett är kravställande i avtalen och samarbete mellan måltidsleverantör och kostcontroller viktiga bitar för att nå målet om 50 procent ekologiska livsmedel i patientmåltider till 2021.

Tabell 4: Andel ekologiska livsmedel i patientmåltider

Verksamhet	2018	2017	Förändring i %
Danderyds sjukhus	41%	36 %	+14%
SLSO	41%	37 %	+11%
Karolinska universitetssjukhuset	40%	35 %	+14%
Södertälje sjukhus	36%	33 %	+9%
TioHundra	40%	30 %	+33%
Södersjukhuset AB	41%	38 %	+8%
S:t Eriks Ögonsjukhus AB	42%	24 %	+75%
Privata vårdgivare (genomsnitt)	42%	30%	+40%
Totalt	41%	36%*	+14%

*2018 ingår endast Capio St Görans sjukhus bland de privata vårdgivarna.

Indikator 6.3 Klimatpåverkan från patientmåltider, ton koldioxidekvivalenter.

Målet är att klimatpåverkan från patientmåltider 2021 ska ha minskat med 20 procent jämfört med år 2016. Resultatet för 2018 är att klimatpåverkan från patientmåltider minskat med 8 procent i relation till basår 2016 (se tabell 5 nedan). Gentemot 2017 är minskningen 12 procent, då en viss ökning av klimatpåverkan skedde mellan 2016 och 2017. Skillnaden mellan sjukhusen är stor och utsläppen per portion varierar från 2 kilo som minst till 3,3 kilo som mest. Södertälje sjukhus, Tiohundra och SLSO är de som uppvisar lägst klimatpåverkan per portion, och ligger under genomsnittet för landstinget.

Tabell 5: Klimatpåverkan från patientmåltider

	2018	2017	2016	Förändring mot 2017	Förändring mot 2016 (basår)
Klimatpåverkan totalt (ton koldioxidekvivalenter)	5169	5879	5623	-12%	-8%
Klimatpåverkan/inköpt livsmedel (kg koldioxidekvivalenter/kg inköpt livsmedel)	1,7	1,9	1,7	-10%	0%
Klimatpåverkan per portion (kg koldioxid- ekvivalenter /portion)	2,7	2,7	2,8	0%	-4%
Målet och siffrorna gäller patientmåltider i egna verksamheter					

Indikator 6.4 Andel av mängden mat som slängs, i procent.

Indikatorn är uppfylld om maximalt 15 % av portionsvikten slängs år 2021. Maten på sjukhus är en viktig del för att främja tillfrisknandet och öka välbefinnandet hos patienterna vilket förtydligas i Plan för hållbara patientmåltider som antogs under 2018. Sjukhusen strävar efter att skapa en god måltidsupplevelse med minimerat matsvinn. Redovisning av detta mål sker 2021, men redan uppvisar verksamheterna att arbetet ger effekt. Exempelvis på Danderyds sjukhus har portionssvinnet minskat från 31 procent 2017 till 18 procent 2018, vilket är en fingervisning om att målet är möjligt att nå.

Indikator 6.5 Mängden matsvinn, ton.

Under 2017 mättes mängden matsvinn från patientmåltider för första gången. Genom stickprovsmätningar beräknades matsvinnet till 402 ton vilket utgör basårsvärde för programperioden. För att indikatorn ska uppfyllas ska mängden matsvinn ha minskat med 40 % år 2021 jämfört med 2017.

Under 2018 visar mätningarna 350 ton, vilket är en minskning med 13 procent jämfört med året innan. Verksamheterna har jobbat metodiskt med frågan och förändringar i själva måltidssystemet har gjort att matsvinnet minskar. Bland annat läggs mindre fokus på att patienterna skall få exakt två fasta måltider per dag, istället sätts patientens behov i fokus. Exempelvis kanske en större måltid kompletterat med några mellanmål eller smårätter passar patienten bättre, och då styrs måltiderna mot detta. Detta har lett till att antalet portioner och svinn har minskat.

Tabell 6: Matsvinn från patientmåltider

	2018	2017 (basår)	Förändring
Mängd svinn (ton)	350	402	-13%
Endast data från patientmåltider i egna verksamheter ingår.			

Indikator 6.6 Andelen lokalproducerade livsmedel, i procent.

Indikatorn definieras i Plan för hållbara patientmåltider¹⁴ vilken antogs av landstingsdirektören 2018. Definitionen på lokalproducerad är producerad i Mälardalen och Gotland och målet är att andelen lokalproducerade livsmedel ska vara minst 20 procent 2021. Första uppföljningen kommer att ske år 2019. Det finns vissa svårigheter i att få fram det exakta ursprunget för var livsmedel är producerade varför indikatorn kan komma att kompletteras med uppgifter om andel livsmedel som är producerade i Sverige.

---

¹⁴ LS 2017-0128

3.4 Miljömål för kollektivtrafiken och övriga transporter

Mål 7

Stockholms läns landsting arbetar för att kollektivtrafik, gång, cykel och digitala möten ska öka så att övriga motoriserade resor minskar. Kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna har ökat år 2021 i jämförelse med år 2011.

Att erbjuda en attraktiv och tillgänglig kollektivtrafik, främja gång och cykel samt öka andelen digitala möten möjliggör för Stockholms läns landsting att utveckla regionen på ett hållbart sätt, bidra till minskad miljöpåverkan och öka regionens attraktivitet.

Stockholms läns landsting genomför historiska och omfattande investeringar i utbyggnad av kollektivtrafiken. Upprustning och utbyggnad av Roslagsbanan, förbättringar på Röda linjen, utbyggnad av tunnelbana mot Nacka och Arenastaden liksom förlängning av Tvärbanan är några av de viktiga investeringsprojekten. Hela arbetet med utbyggnaden av den nya tunnelbanan genomsyras av ett hållbarhetstänk, med strategisk planering och uppföljning av hållbarhetsarbetet och kontinuerliga optimeringar av exempelvis material och transporter. CEEQUAL¹⁵ systemet används exempelvis för att säkerställa att miljöaspekter inkluderas under hela projektens gång.

Några exempel på arbete genomförts under 2018 i syfte att göra kollektivtrafiken mer attraktiv och öka marknadsandelen av de motoriserade resorna:

Ett arbete har påbörjats med att ta fram en ny trafikplan som har 2050 som horisontår, planen beräknas bli klar under 2020. Den huvudsakliga frågan att besvara i den nya trafikplanen är hur kollektivtrafiken i regionen bör planeras för att nå målen i RUFSS 2050¹⁶ samt nuvarande och kommande trafikförsörjningsprogram.

En revidering av Riktlinje Planering av kollektivtrafiken i Stockholms län har påbörjats. Riktlinjen reglerar bland annat hur många bostäder som måste byggas för att trafikförvaltningen ska börja trafikera området. Det är viktigt att kollektivtrafiknätet anpassas i tid och finns tillgänglig i nya stadsdelar så att nyinflyttade väljer kollektivtrafiken istället för bilen.

Ett stadigt ökande antal resenärer har gett trafikförvaltningen möjlighet att öka turtäthet och sträckningen på två av fyra pendelbåtlinjer.

---

¹⁵ CEEQUAL är ett program för att bedöma och betygsätta hur väl anläggningsprojekt har hanterat hållbarhetsfrågor. Programmet syftar till att uppmuntra beställare, projektörer och utförare till att göra mer än lagkrav inom hållbarhetsområdet för att öka projektets hållbarhetsprestanda. <http://www.ceequal.com/>

¹⁶ Den Regionala utvecklingsplanen 2050

Pendelbåtstrafiken skapar nya resvägar som kan korta av restid, avlastar gatu- och vägnät och ibland andra kollektivtrafikslag.

Under året har det regionala cykelkansliet bland annat genomfört en trafiksignalstudie för att kartlägga trafiksignalerna i det regionala cykelvägnätet samt en potentialstudie som undersöker potentialen för länets invånare att cykla till arbetet. Cykelkansliet har även genomfört studier av tre regionala cykelstråk. Syftet med studierna är att påskynda utbyggnaden av cykelstråken genom att samla kommunerna kring stråkvisa utredningar. Resultatet av stråkstudierna är ett färdigt åtgärdsförslag för att bygga ut cykelstråken till regional standard. Det fungerar som direkt underlag för detaljprojektering samt utgör ett viktigt underlag vid ansökan om medfinansiering.

För att följa upp genomförandet av den regionala cykelplanen tar cykelkansliet fram ett årligt cykelbokslut. Cykelbokslut visar att utvecklingen i länet går i rätt riktning och att den planerade utbyggnadstakten är högre än någonsin. Cykelbokslutet visar även att standarden i genomförandet har förbättrats jämfört med tidigare år och att det sker färre avsteg från den regionala cykelplanen. Ytterligare resultat i cykelbokslutet är att anslagen för cykelinfrastruktur har ökat kraftigt jämfört med tidigare år. Det är glädjande och visar att den regionala cykelplanen får allt större tyngd i Stockholms län. Det borgar även för en fortsatt hög utbyggnadstakt vad gäller det regionala cykelvägnätet.

Indikator 7.1 Resvaneundersökningar om resor med cykel och gång samt digitala möten.

Indikatorn kan inte utvärderas i sin helhet 2018 eftersom flera av delindikatorerna är för kostsamma att mäta varje år. Dessa planeras därför att följas upp 2019 samt 2021. Regionledningskontoret arbetar för att andel resor i länet till fots och cykel (del av indikator 7.1) skall kunna inkluderas i arbetet med redovisningen av indikator 7.2 i nästa Resvaneundersökning (RVU) som sker under 2019, och publiceras 2020.

Digitalisering är ett viktigt strategiskt verktyg som ska användas av samtliga verksamheter inom Stockholms läns landsting för att utveckla verksamheten och nå de övergripande målen. I Stockholms läns landstings Strategi för digitalisering¹⁷ anges, som en av flera kritiska framgångsfaktorer, att hållbarhetsarbetet är kopplat till miljöförbättringar både av och med IT. I nuläget finns inga övergripande indikatorer eller mål för digitalisering och hur det ska bidra till minskat resande och ökad mobilitet.

---

¹⁷ LS 2015-0833

Stockholms läns landsting arbetar aktivt med att utveckla arbetet med digitala möten och vård på distans. Antal vårdkontakter på distans, det vill säga kontakter via videolänk, telefon eller brev som motsvarar ett fysiskt besök, uppgår till mer än 650 000 under 2018, vilket är en ökning med 17 procent gentemot 2017. Antalet vårdkontakter på distans motsvarar 5 procent av de totala vårdkontakterna 2018, en ökning från 4 procent 2017. Det största antalet kontakter gäller ”Information och rådgivning med patient per telefon” och den högsta ökningen uppvisas inom kategorin videosamtal, som ökat med mer än 500 procent (se tabell 7 på nästa sida).

Landstingets medarbetare genomför även en stor mängd digitala arbetsmöten internt och externt, vilket är effektivt sett till såväl tid som pengar och klimatutsläpp. Genom att ersätta fysiska möten med videosamtal har Stockholms läns landsting under 2018 sparat över 35 000 arbetstimmar vilket motsvarar 24 miljoner kronor och 340 ton koldioxidekvivalenter. Till detta kommer ytterligare besparingar genom de telekonferenser som genomförts.

Tabell 7: Redovisning av indikator 7.1

Delindikatorer	2018	2017
Andel resor i länet till fots	Mäts ej	Mäts ej
Andel resor i länet med cykel	Mäts ej	Mäts ej
Bidrar Stockholms läns landstings digitaliseringsarbete till minskat resande och ökad mobilitet (ja/nej)?		Ej utvärderad
Antal vårdkontakter på distans* <i>Varav antal video kontakter</i>	661 111 <i>14 049</i>	566 627 <i>2 171</i>
Andel förvärvsarbetande i Stockholms län som gjorde minst en telefon- eller videokonferens	Mäts ej	Mäts ej
Andel förvärvsarbetande inom Stockholms läns landsting som gjorde minst en telefon- eller videokonferens	10800*** <i>24%</i>	Mäts ej
<p>*Data avser vårdinstanser som har avtal med SLL **Siffror uppdaterade från 2293 i miljöredovisning 2017 ***Siffran gäller andel anställda inom Stockholms läns landsting som genomfört telefon eller videokonferenser inom landstingets Skype system eller videoklienter såsom Jabber. Vissa antaganden om genomsnittligt användande per person har gjorts utifrån insamlad mätdata.</p>		

Indikator 7.2 Kollektivtrafikens marknadsandel, i procent.

Målet för indikatorn är att kollektivtrafikens marknadsandel ska öka från 49 procent som utgör basårsvärde från 2015. Målet i det regionala trafikförsörjningsprogrammet är 51,5 procent 2020 och 54 procent 2030¹⁸. Indikatorn mäts ej 2018 utan nästa undersökning (RVU, Resvaneundersökning) sker 2019 med resultat som publiceras 2020. För att få in fler resenärer i den befintliga trafiken har trafiknämnden arbetat med området ”mobilitet”. Det handlar om ett nytt sätt att se på resandet där man kompletterar kollektivtrafiken med andra tjänster. Det kan exempelvis vara lånecyklar i anslutning till stationerna, samarbete med bilpooler eller samåkningstjänster, sammankopplat med möjligheten att planera hela resan i samma applikation på en mobil.

---

¹⁸ <https://www.sll.se/globalassets/2.-kollektivtrafik/regional-trafikforsorjningsprogram/Regionalt-trafikforsorjningsprogram-2017>

Mål 8

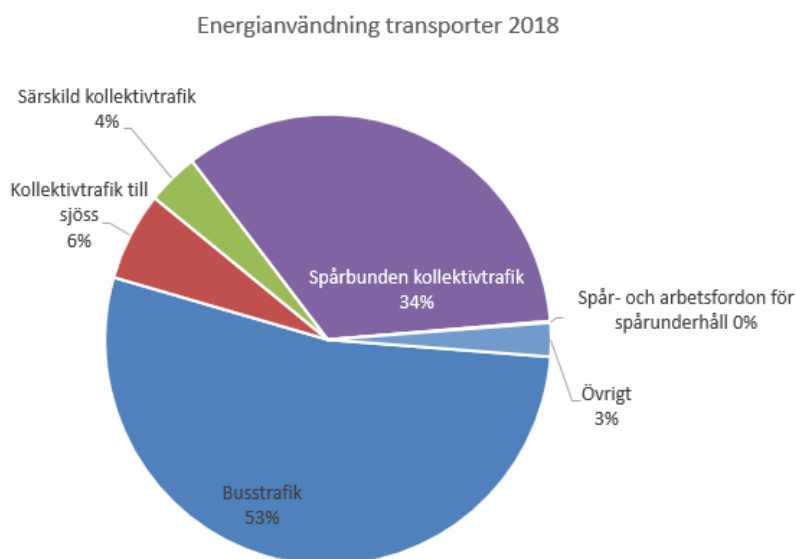
År 2021 sker Stockholms läns landstings transporter till 95 procent med förnybara drivmedel.

Indikator 8.1 Andelen förnybar energi för transporter, i procent.

Målet om förnybara drivmedel i landstingets transporter är 95 procent till 2021. Andelen uppgår till 90 procent 2018, vilket är samma nivå som föregående år. De stora trafikslagen spårtrafik samt busstrafik, står tillsammans för 87 procent av energiförbrukningen och ligger i princip oförändrade i andel förnybart med 100 procent respektive 97 förnybart.

Då spårtrafiken och busstrafiken utgör en stor del av transporterna, påverkas helheten inte nämnvärt av förändringar inom de mindre transportområdena, även om det är viktiga förbättringar inom sina sektorer. Exempelvis har andelen förnybart inom avfallstransporter ökat med 10 procent för konventionellt avfall respektive 29 procent för byggavfall. Bidragande faktorer för konventionellt avfall är att en åtgärdsplan togs fram och började implementeras, för byggavfall har ett nytt avtal med hårdare krav har trätt i kraft och mer förnybart drivmedel har därmed fasats in.

Figur 2: Andel av total energi i landstingets transporter 2018

Vid övergången till förnybara drivmedel har trafikförvaltningen arbetat utifrån en drivmedelsstrategi som bygger på att använda flera olika drivmedel. Syftet med strategin är att driva utvecklingen av förnybara drivmedel samtidigt som det är ett sätt att minska riskerna. Busstrafiken uppvisar en liten minskning i andel förnybart gentemot 2017. Till stor del beror det på prisutvecklingen mellan biodrivmedel drivit mot en högre andel RME under år 2018 (+68 procent) medan andelen HVO minskat (-43 procent) jämfört med år 2017. RME innehåller i dagsläget 5 procent fossil energi. Färdtjänstens taxifordon tankar på publika drivmedelsstationer,

vilka omfattas av reduktionsplikt¹⁹ för diesel och bensin i Sverige fr.o.m. juli 2018, dessa har beräknats med schablonvärden vilket gör att andelen förnybart inom färdtjänsten troligen är högre än den rapporterade.

Den spårbundna trafiken drivs till 100 procent med förnybar energi sedan flera år tillbaka.

Tabell 8: Andel förnybar energi i Stockholms läns landstings transporter

	2018	2017
Busstrafik	97%	98 %
Kollektivtrafik till sjöss	17%	16 %
Särskild kollektivtrafik (färdtjänst)*	41%	45 %
Spårbunden kollektivtrafik	100%	100 %
Spår- och arbetsfordon för spårunderhåll	5%	4 %
Vårdrelaterade persontransporter	24%	28 %
Transporter inom ramavtalade tjänster	92%	90 %
Egna och leasade fordon (tjänsteresor)	27%	24 %
Transport av konventionellt avfall	91%	81 %
Transport av byggavfall	77%	48 %
Medicarrier AB	92%	91 %
Total andel förnybart	90 %	90 %
<p>* Uppgifterna om genomsnittlig drivmedelsförbrukning i färdtjänsten har beräknats enligt schablonvärden från Transportstyrelsens fordonregister för de vanligast förekommande fordonsmodellerna inom varje drivmedelstyp. Uppgifter om andel förnybart i fordonsgas har hämtats från SCB, gäller rikssnitt fordonsgas publika & icke publika tankställen jan-okt 2018. Uppgifter om andel förnybart i bensin och diesel bygger på riksgenomsnittet 19,3 procentuell reduktion av växthusgasutsläpp från diesel respektive 2,6 procentuell reduktion från bensin. Antagande görs dels om samma andel inblandning av förnybart som den procentuella reduktionen, dels att den representerar hela 2018.</p>		

¹⁹ Sedan 1 juli 2018 måste alla drivmedelsleverantörer i Sverige minska växthusgasutsläppen från bensin och diesel med en viss procentsats varje år. Inledningsvis är reduktionsnivåerna 2,6 procent för bensin respektive 19,3 procent för diesel. Se <http://www.energimyndigheten.se/fornybart/hallbarhetskriterier/reduktionsplikt/>

Mål 9

Energianvändningen för kollektivtrafiken har minskat med 10 procent år 2021 och med 15 procent år 2030, i jämförelse med år 2011.

Indikator 9.1 Energianvändning för kollektivtrafik per personkilometer.

Energianvändningen har minskat med 10 procent sedan 2011 och uppnår därmed målet om 10 procent minskning till 2021. Kollektivtrafik med buss, till sjöss, spårtrafik samt särskild kollektivtrafik omfattas och bidrar i olika grad till att uppnå målet. En något minskad total energianvändning kan även konstateras jämfört med år 2017.

Analysen av de faktorer som bidragit till minskningen bedöms framförallt vara att de nyare bussavtalen innehåller högre krav om energieffektivisering än tidigare avtal, samt att spårtrafiken har haft en procentuellt sett högre ökning av antalet personkilometer i jämförelse med den ökade energianvändningen.

Ett arbete har pågått inom Trafiknämnden med att effektivisera energianvändningen för kollektivtrafiken bland annat genom att införa modernare teknik och att se över körstil och arbetsmetoder. Även den pågående uppgraderingen av fordon till tunnelbana och lokalbanor förväntas bidra till mindre energiförbrukning.

Tabell 9: Energianvändning i kollektivtrafiken

	2018	2017	2011* (Basår)	Förändring mot 2017	Förändring mot 2011
Energianvändning per personkilometer	0,201	0,204	0,226	-1%	-11%
Basårsvärdet för 2011 uppdaterades 2017 till 0,224 för att inkludera spårtrafiken och justerades därefter 2018 till 0,226					

Mål 10

År 2021 har mängden miljö- och hälsofarliga kemikalier för drift och underhåll av kollektivtrafiken minskat med 30 procent, i jämförelse med år 2017.

Indikator 10.1 Mängden utfasningskemikalier, i kilogram eller liter.

Målet för minskning av mängden miljö- och hälsofarliga kemikalier för drift och underhåll i kollektivtrafiken är 30 procent till 2021 och den uppmätta minskningen 2018 är 21 procent. Nuvarande trend visar att trafikförvaltningen är på väg att nå målet för minskning av utfasningsämnen. Det är dock ännu för tidigt att göra en djupare analys över resultaten.

Under 2017 kartlade Trafikförvaltningen vilka typer och mängder av förbuds- och utfasningsämnen, enligt Stockholms läns landstings utfasningslista²⁰, som förekommer i avtalad drift och underhåll av kollektivtrafiken. Kartläggningen sätter basårsvärdena för programperioden. Trafikförvaltningens trafikutövare och drift- och underhållsentreprenörer för spåranläggningarna står för den största delen av de produkter och varor som trafikförvaltningen ska rapportera. Under 2018 fick därför trafikoperatörerna information om utfasningslistorna och hur de förväntas rapportera. Den totala mängden utfasningsämnen som är större än 0,01 liter eller kg utfasningsämnen som förbrukats under året redovisas i liter eller kilo och utgör nyckeltal för användningen.

Tabell 10: Mängd utfasningskemikalier hos upphandlade trafikoperatörer

	2018	2017 (Basår)	Förändring
Mängd utfasningsämne (kilogram eller liter)	11 042	13 926*	-21%
Antal förbudsämnen som används	3 st	2 st	+1 st
Mängd förbudsämnen (kilogram eller liter)	14	21	-33%

*Basårsvärdet är uppdaterat från 4529 kilo då en del ämnen saknades i underlagen från entreprenörerna i redovisningen för 2017.

²⁰ Stockholms läns landstings utfasningslista för miljö- och hälsofarliga kemikalier i kemiska produkter (LS 2015-1281)

Mål 11**År 2021 har klimatpåverkan från Stockholms läns landstings tjänsteresor minskat med 25 procent i jämförelse med år 2016.**

Indikator 11.1 Klimatpåverkan från tåg- och flygresor, ton koldioxidekvivalenter.

Målet för minskad klimatpåverkan från landstingets tjänsteresor är 25 procent till 2021. År 2018 har utsläppen från landstingets tjänsteresor minskat något jämfört med föregående år. Jämfört med basåret, 2016 har klimatpåverkan ökat med 2 procent. Totalt har Stockholms läns landstings medarbetare genomfört 38 000 resor, mätta som resplansrader, där en resa kan innehålla fler resplansrader. Detta är en minskning med 2000 från året innan. Av antalet resor (resplansrader) har 48 procent genomförts med tåg och 52 procent med flyg, jämfört med 46 respektive 54 procent 2017. Totalt har medarbetarna åkt tåg och flugit 2,8 miljoner mil i tjänsten, vilket är lika långt som 2017. Medarbetarna har dock åkt något mer tåg under 2018 vilket även avspeglas i en minskad klimatpåverkan per personkilometer.

Enligt landstingets riktlinje för resor (LS-2015-1341) ska hänsyn till klimatpåverkan tas vid val av resa. Flera av Stockholms läns landstings verksamheter förordar och använder hjälpmedel för att underlätta resfria möten, exempelvis Skype och IT-stöd för videosamtal, vilket bidrar till såväl minskad klimatpåverkan som sparad restid och kostnader. Karolinska sjukhuset genomför exempelvis en stor mängd videomöten varje år. Under året har olika utbildningsinsatser genomförts, exempelvis har Locum utbildat sina anställda i hur man använder Skype. Se även mer information om hur klimatpåverkan minskat genom genomförandet av digitala möten under mål 7.

Tabell 11: Utsläpp av koldioxid från Stockholms läns landstings tjänsteresor

	2018	2017	Basår 2016	Förändring mot 2017	Förändring mot basår 2016
Utsläppt mängd koldioxid-ekvivalenter*	5141	5163	5062	-0,4%	2 %
Utsläpp per kilometer (gram koldioxid-ekvivalenter/km)	183	186	188	-2%	-3 %
*Data levererad av Stockholms läns landstings resebyrå. Metoden använder omräkningsfaktor 2,7 för radiative forcing för flygresor, med hänvisning till Intergovernmental panel for Climate Change (IPCC). I beräkningen ingår klimatpåverkan från tåg, flyg, flygtaxi och Arlanda express.					

3.5 Miljömål för fastigheter och anläggningar

Mål 12

Verksamhets- och fastighetsenergi i landstingsägda fastigheter har minskat med 10 procent år 2021 och med 30 procent år 2030, i jämförelse med år 2011.

Indikator 12.1 Energianvändning, kilowattimmar per kvadratmeter (A-temp).

Jämfört med 2011 har användningen av verksamhets- och fastighetsenergi minskat med 9,5 procent och utfallet ligger nära målvärdet om 10 procent år 2021. Energianvändningen i fastigheter ligger på samma nivå som 2017 sett över hela beståndet av fastigheter vilket får anses som ett gott resultat med tanke på den varma sommaren och de särskilda omständigheter som rått kring att upprätthålla patientsäkerhet och vårdmiljö. En granskning och justering av föregående års värden har skett för både Landstingsfastigheter AB och fastigheter för allmän kollektivtrafik utifrån ett genomgripande förbättringsarbete.

Tabell 12: Energianvändning (värme, kyla, el) i landstingsägda lokaler (Atemp, kWh/m²)

	2018	2011* (Basår)	Förändring mot 2011	2017**	Förändring mot 2017
Landstingsfastigheter AB	216	241	-10%	217***	0%
Fastigheter för allmän kollektivtrafik***	216	233	-7%	213	+1%
Total energianvändning	216	238	-9,5%	215	0%

*Basårsvärden för 2011 har räknats om, se förklaring under mål 1.
 **Justeringar i A-temp värden för 2017 har skett för både Landstingsfastigheter och fastigheter för allmän kollektivtrafik. Siffrorna för 2017 skiljer sig därmed mot de värden som rapporterades i Miljöredovisning 2017.
 ***Nyckeltalet för använd energi kWh/m² (A-temp) bör användas med försiktighet vid jämförelse med andra fastighetsägare då beräkningsgrunderna för dessa generellt skiljer sig åt.

Landstingsfastigheter AB

Locum AB, som förvaltar fastigheter ägda av Landstingsfastigheter AB, uppvisar 2018 en minskning med 10 procent jämfört med basåret 2011, vilket är ett mycket gott resultat med tanke på årets värmebölja. Den extremt varma sommaren ledde till en kraftigt ökad kylanvändning. För enskilda månader har kylanvändningen ökat med upp till det dubbla över hela beståndet och ännu mer på enskilda objekt. Trots detta når Locum det uppsatta målet för energieffektivisering 2018.

Locums största energieffektiviseringsåtgärder under 2018 kan härledas till tillvaratagande av överskottsvärme från kylmaskiner på Karolinska sjukhusområdet, Norrtälje sjukhus och S:t Görans sjukhus. Tillsammans har dessa bidragit med besparingar på cirka 1500 MWh, vilket motsvarar 0,4 procent minskning av den totala energianvändningen 2018. Ett annat exempel på effektiviseringar är installationer av direktdrivna fläktar som genomförs på flera objekt. På Norrtälje sjukhus har denna åtgärd minskat elenergin för de utbytta fläktarna med cirka 35 procent. Under hösten 2018 stängdes delar av den centrala ånganläggningen på Karolinska sjukhusområdet vilket har gett en besparing på cirka 160 MWh.

Locum arbetar systematiskt med energifrågan och upprättar årligen objektspecifika energiplaner som beskriver fastighetens energimål och åtgärder för att nå målet. Energiplanerna följs upp systematiskt och minst en gång per månad samt revideras årsvis.

Åtgärder för att sänka energianvändningen identifieras löpande med exempelvis energikartläggningar. Under 2018 har arbetet med energikartläggningar fortsatt och utförts på delar av Södersjukhuset motsvarande 35 000 kvm. Energibesparande åtgärder identifieras också genom löpande fastighetsdrift, obligatoriska ventilationskontroller, planerat underhåll och investeringsprojekt. Driftoptimeringar är en viktig del av energieffektiviseringsarbetet och görs i samverkan med driftentreprenörerna. Framgångsfaktorer som identifierats är energikompetens och engagemang hos driftentreprenören. Locum har under 2018 bedrivit ett utvecklingsarbete för att förbättra och systematisera uppföljningen av driftentreprenörens energiarbete.

Under 2018 har ett omfattande och genomgripande förbättringsarbete gjorts kopplat till energistatistiken gällande uppmätta värden för energianvändning. Ett digitaliseringsprojekt pågår även inom Locum, bland annat med att ta fram en automatiserad förvaltningsrapport. Resultatet kommer att bidra med tydligare visualiseringar samt möjligheter till fördjupade analyser av fastigheternas energianvändning.

Gällande egenproducerad förnybar energi har Locum en målbild att installera 20 000 kvm solceller. Hittills har cirka 7 700 kvm installerats. Den varma och soliga sommaren 2018 bidrog till en elproduktion som låg cirka 20 procent över den beräknade under vissa månader, samtidigt som produktionen låg under den beräknade några månader beroende på stora snömängder samt en solfattig sista del av året. Solcellsanläggningarna producerade 1103 MWh under 2018, mot en beräknad produktion om 1074 MWh. Locum har även solfångare installerade på fem sjukhus för förvärmning av tappvarmvatten. Solfångaranläggningarna har under 2018 producerat 191 MWh. Under 2018 producerades totalt 1294 MWh fastighetsnära förnybar energi.

Fastigheter för allmän kollektivtrafik

Trafiknämnden redovisar för 2018 att energianvändningen per kvadratmeter (A-temp) ligger 7 procent lägre än basåret 2011. Under 2018 har trafikförvaltningen genomfört ett antal åtgärder som syftar till att få bättre kontroll på energianvändningen och högre energieffektivitet i fastigheterna. Bland annat har man genomfört omfattande energikartläggningar. Kartläggningarna för de fem första trafikavtalen som innefattar cirka 40 procent av busstrafiken samt Roslagsbanan, beräknas vara klar i februari 2019. Parallellt upprättas energiplaner som visar vägen mot de nya avtallspecifika målen.

Energisnål LED-belysning har installerats på alla pendeltågsstationer och den nyligen färdigställda Norsborgsdepån har driftsatts, vilket förväntas minska energiförbrukningen. Ny energieffektiv utrustning i depåerna är till exempel tvättanläggningar.

Trafikförvaltningen påbörjade 2018 en omfattande översyn av entreprenörernas inrapportering av energiförbrukning för fastigheter. I första hand kommer statistiköverföringen ske automatiserat istället för manuellt för att få en kontinuerlig kontroll på förbrukningen. I förlängningen är det även önskvärt med en högre upplösning i underlagen, förslagsvis energiförbrukning per timme. Förhoppningen är att få en fördjupad förståelse för hur förbrukningen varierar, till exempel vilka installationer som använder mycket energi eller hur energibesparingar kan åstadkommas. Det pågående arbetet med att förbättra kvaliteten på indata har visat att det fanns brister i tidigare inrapporterat underlag, även för referensåret 2011. Justeringar av olika slag har genomförts under årets för att möjliggöra jämförelsebarhet mot tidigare år. En viss försiktighet mot att dra alltför långtgående slutsatser av siffrorna rekommenderas dock, tills att justeringarna har fastställts under början av 2019²¹.

---

²¹ Trafikförvaltningens miljöredovisning 2018, sidan 39

Mål 13**Under programperioden har klimatpåverkan från byggprocessen i Stockholms läns landstings bygg- och anläggningsprojekt beaktats och begränsats.**

Indikator 13.1 Stockholms läns landsting har en landstingsövergripande plan för att begränsa klimatpåverkan i bygg- och anläggningsprojekt.

Stockholm läns landsting är inne i en period med stora investeringar i såväl vårdfastigheter som infrastruktur för kollektivtrafik. Bygg- och anläggningsprojekt står därför för en väsentlig del av landstingets klimatpåverkan under de kommande åren. Vid uppförandet av byggnader uppskattas produkter och material stå för cirka 80 procent av klimatpåverkan enligt branschen, medan byggproduktionen och transporter till byggarbetsplatsen står för resterande.

För att begränsa klimatpåverkan i bygg- och anläggningsprojekt har landstinget under 2017 och 2018 bedrivit ett utvecklingsprojekt i samverkan med berörda nämnder och bolag för att utveckla mål, arbetssätt och uppföljningsmetodik²². Projektet utgör grund för framtagande och beslut av en landstingsövergripande plan för att begränsa klimatpåverkan i bygg- och anläggningsprojekt. Berörda nämnder och bolag har under 2018 genomfört klimatreducerande åtgärder och/eller förberett för implementering av den kommande planen.

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana

Inom förvaltningen för utbyggd tunnelbana har fokus 2018 varit att implementera förvaltningens målsättning om minskad klimatbelastning och ökad resurseffektivitet i utbyggnadsprojekten. Detta har genomförts genom bland annat framtagande av styrande dokument, genomförande av klimatkalkyler samt klimatreducerande åtgärder. En viktig del i arbetet har varit att skapa en medvetenhet inom förvaltningen och upphandlade projektörer kring hur olika lösningar och materialval påverkar utsläppen av klimatpåverkande gaser. Några exempel på klimatreducerande åtgärder som det arbetas med i projekten är; lokal återanvändning av bergmassor, klimatkrav i upphandling, material- och resursoptimering av anläggningar, klimatkrav på byggmaterial samt val av trästomme om möjligt istället för stål och betong.

Under 2018 sammanställdes för första gången projektens samtliga senaste klimatkalkyler inom nya tunnelbanan. Sammanställningen av de tidiga skedena pågår fortfarande, men redan nu visar bedömningen en effekt av genomförda klimatreducerande åtgärder om drygt 18 400 ton koldioxid-ekvivalenter, vilket utgör cirka 8 procent av tunnelbaneutbyggnadens uppskattade totala klimatbelastning.

---

²² Utredning kopplat till miljömål om klimatpåverkan och avfall i bygg- och anläggningsprojekt i landstingets miljöpolitiska program, 2017-2021, LS 2016-1457

Trafikförvaltningen

Med utgångspunkt i det landstingsövergripande utvecklingsprojektet har Trafikförvaltningen under 2018 fattat ett inriktningsbeslut om begränsad klimatpåverkan i bygg- och anläggningsinvesteringsåtgärder. Trafikförvaltningen kommer att konkretisera kravbild, arbetssätt och mall för klimatreducerande åtgärder under 2019. Samverkan och harmonisering kommer, där så är lämpligt, att ske med Trafikverket, Stockholm stad, Göteborg stad, Malmö stad och Förvaltningen för utbyggd tunnelbana.

Locum

Locum certifierar större byggprojekt enligt Miljöbyggnad. Genom att certifiera och efter färdigställande verifiera byggprojekt driver Locum arbetet att skapa hållbara fastigheter som säkerställer en energi-, inomhusmiljö- och miljöprestanda mycket högre än lagkrav. Utöver de klimatreducerande aktiviteter som beaktas i de nya kraven i Miljöbyggnad²³, bedriver Locum ett utvecklingsarbete för att säkerställa att klimatpåverkan beaktas och begränsas i byggprojekt. Arbetet baseras på en omvärldsanalys av föreslagna lagkrav samt rapporter och utredningar inom bygg- och fastighetsbranschen. Resultatet visar att produktspecifika miljövarudeklarationer och att använda Byggvarubedömningen som verktyg är fördelaktiga sätt att arbeta för att minska klimatpåverkan i byggprojekt. Målsättningen framöver är att begränsa klimatpåverkan i samtliga byggprojekt genom identifierade metoder som följer branschens utveckling inom området.

Mål 14

År 2021 har Stockholms läns landsting ökat materialåtervinningen i bygg- och anläggningsprojekt, samt genomfört åtgärder för att förebygga avfall.

Indikator 14.1 Stockholms läns landsting arbetar för att förebygga avfall och öka materialåtervinningen i bygg- och anläggningsprojekt.

Bygg- och rivningsavfall utgör efter gruvavfall det största avfallsflödet i Sverige, och så även inom Stockholms läns landstings verksamhet. Det landstingsövergripande utvecklingsprojektet om begränsad klimatpåverkan i byggprocessen (se delmål 13) har även innefattat analys av avfallsströmmar med stor miljöpåverkan och utvecklingspotential avseende avfallsförebyggande och materialåtervinning. Implementering av mål och åtgärder pågår hos berörda bolag och nämnder.

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana

Begränsning av avfall och ökad materialåtervinning är en integrerad del av förvaltningen för utbyggd tunnelbanas (FUT) systematiska arbete och målsättning att minska klimatbelastningen och öka resurseffektiviteten i projekten.

---

²³ Enligt manual 3.0, från 2018.

FUT har beslutade krav för ökad materialåtervinning och avfallsförebyggande åtgärder. Dessa finns med i upphandling av entreprenader. Kraven möjliggör även uppföljning av avfallsströmmarna i förvaltningens entreprenader. Förvaltningen använder CEEQUAL²⁴ som ett systematiskt verktyg och arbetsmetodik för hållbarhetsfrågor, där resurshantering ingår. Arbets sättet enligt CEEQUAL är i linje med landstingets mål och åtgärder för resurseffektivisering och begränsad klimatpåverkan.

Locum AB

Locum arbetar med att främja en resurseffektiv avfallshantering genom att exempelvis beakta avfallsmängderna innan de har uppstått, möjliggöra sortering, samt föra en löpande dialog med verksamheterna, entreprenörerna och avfallsleverantörerna. För att minska uppkomsten av byggavfall har Locum under 2018 kartlagt aktiviteter som i utredningar inom branschen visat sig bidra till att reducera mängden byggavfall.

Åtgärder för att förebygga avfall innefattar exempelvis Byggnadsinformationsmodellering (BIM) vid projektering, framtagande av standardiserade typrum, kontinuerlig uppföljning av byggavfall i byggprojekten och användning av Byggvarubedömningen för att dokumentera och undvika ej önskvärda kemikalier och produkter. Locum kommer fortsätta med dessa aktiviteter även framöver och bevaka utvecklingen av området inom branschen.

Kravnivån på avfallshanteringen är att källsortering ska ske på plats i enlighet med Sveriges byggindustriers Resurs- och avfallsriktlinjer vid byggande och rivning. Locums mål är att en sorteringsgrad om minst 90 % ska uppnås i byggprojekten, vilket främjar och möjliggör en hög materialåtervinningsgrad. Under 2018 sorterades 92 % av det uppkomna avfallet på Locums byggarbetsplatser.

Trafikförvaltningen

Under hösten 2018 har trafikförvaltningen tagit fram lokala mål och åtgärder för förebyggande av avfall och ökad materialåtervinning vid nybyggnations-, ombyggnations- respektive anläggningsprojekt. Dessa anger vilka arbetssätt som ska implementeras för att nå målen samt hur dessa kommer att följas upp och redovisas.

---

²⁴ CEEQUAL är ett program för att bedöma och betygsätta hur väl anläggningsprojekt har hanterat hållbarhetsfrågor. Programmet syftar till att uppmuntra beställare, projektörer och utförare till att göra mer än lagkrav inom hållbarhetsområdet för att öka projektets hållbarhetsprestanda.
<http://www.ceequal.com/>

Mål 15

Stockholms läns landsting bedömer material och produkter som används vid ny- och ombyggnation enligt Byggvarubedömningens kriterier och år 2021 är minst 90 procent accepterade eller rekommenderade.

Stockholms läns landsting ställer höga krav på de material och produkter som används i byggprojekt och byggs in i fastigheterna är säkra för människa och miljö, och har lågt eller inget innehåll av miljö- och hälsofarliga ämnen. Byggvarubedömningen (BVB) används för att säkerställa att byggprodukter och dess innehåll kontrolleras, dokumenteras och kan identifieras om de i framtiden visar sig innehålla ämnen som har hälso- eller miljöskadliga effekter. Att registrera och följa upp produkter i BVB är därför ett hållbart och långsiktigt arbete som minskar miljöpåverkan och bidrar till en sund och hälsosam inomhusmiljö.

Indikator 15.1 Andelen material och produkter som har bedömts enligt Byggvarubedömningens kriterier, i procent.

Målvärdet för kollektivtrafikens fastigheter är att 50 procent av material och produkter ska vara bedömda år 2021 och för övriga landstingsägda fastigheter är målet att 90 procent ska vara bedömda. Målet har delvis uppnåtts då både Locum och Förvaltning för utbyggd tunnelbana redovisar en hög andel bedömda material och produkter för avslutade projekt. Uppgifter om totala antalet använda material och produkter saknas dock för pågående projekt inom Trafikförvaltningen och Förvaltning för utbyggd tunnelbana, varför total andel bedömda material och produkter inte har kunnat fastställas. Rutiner för beräkning av totala antalet använda material och produkter är under utveckling. Totalt har mer än 6000 bedömda material använts.

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana (FUT) implementerade målet för andel bedömda material och produkter (mål 15) i styrande dokument kring produkt- och materialval 2017, och de kommande byggprojekten ska redovisa uppfyllnad under utbyggnadens genomförande. 2018 är första året som indikatorn rapporteras av FUT. Bedömningen är att mer än 50 % av produkter som byggs in i förvaltningen för utbyggd tunnelbanas projekt kommer att bedömas i enlighet med Byggvarubedömningens kriterier. Hittills har två projekt påbörjats, och för det första avslutade byggprojektet hade 100% av materialen bedömts. För 2018 har alltså målet om 50% uppnåtts baserat på det projekt som är slutredovisat.

Locum AB

Locum använder 98 procent bedömda material och produkter enligt Byggvarubedömningen, vilket innebär att landstingets mål om 90 procent är mer än uppnått²⁵.

Trafikförvaltningen

Uppgifter om totala antalet använda material och produkter saknas för Trafikförvaltningen. Därav har andel bedömda material och produkter inte kunnat fastställas. Totalt har 884 material och produkter registrerats som använda av Trafikförvaltningen. Av dessa är 97 procent material och produkter bedömda av Byggvarubedömningen.

Tabell 13: Andel material och produkter som har bedömts enligt Byggvarubedömningens kriterier

	2018	2017
Locum AB	98%*	99,9%*
<i>Trafiknämnden</i>		
Trafikförvaltningen	i.u.**	i.u.**
Förvaltningen för utbyggd tunnelbana	100%***	i.u.****
<p>* Omfattar enbart de material och produkter som specificeras i Locums styrdokument "Övergripande anvisning – Produkt- och materialval, bedömningskriterier".</p> <p>** Uppgifter om totala antalet använda material och produkter saknas.</p> <p>*** 100% gäller för slutförda projekt, värdet för ej avslutade projekt går ej att få fram ännu då antalet ej bedömda material saknas.</p> <p>**** Inga värden redovisas från FUT 2017 på grund av att förvaltningen inte gick ut med några förfrågningsunderlag eller påbörjade ny utbyggnad 2017.</p>		

Framtida utveckling

Bedömnings-kriterierna i Byggvarubedömningen är utvecklade från fastighetsbyggnads-branschen, som på många sätt skiljer sig från den typ av anläggningar som trafiknämnden bygger. Därmed har det varit en större utmaning att uppfylla kraven för denna typ av anläggningsmaterial. Trafiknämnden inledde 2017 ett arbete med att förtydliga hur produktvalen ska göras samt när ett avsteg från bedömningskriterierna kan göras, ett arbete som fortsatt under 2018. Vidareutvecklingen av bedömningskriterier för material fortgår och bedömningen är att målet till 2021 fortfarande är möjligt att nå.

Byggvarubedömningen är en medlemsförening vars organisation och systematik utvecklas hela tiden. Från och med 2019 kommer trafikförvaltningen, förvaltning för utbyggnad av tunnelbanan (FUT) och Locum ha ett gemensamt medlemskap. Tillsammans har man större möjligheter att påverka bedömningssystemet så att det uppfyller de gemensamma behoven.

²⁵ Omfattar de material och produkter som specificeras i Locums styrdokument "Övergripande anvisning – Produkt- och materialval, bedömningskriterier".

Indikator 15.2 Andelen accepterade eller rekommenderade material och produkter av de som har bedömts enligt Byggvarubedömningens kriterier, i procent.

Målvärdet för landstinget är att 90 procent av material och produkter är accepterade eller rekommenderade år 2021. Resultatet är som helhet 91 procent för 2018, och uppfyller därmed miljöprogrammets mål om 90 procent. Resultatet är en ökning med 3 procentenheter från 2017.

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana har nått målet, redovisningen bygger dock på det projekt som hittills är avslutat. Ytterligare ett projekt är pågående och har ej kunnat slutredovisas.

Locum AB

Med 92 procent accepterade eller rekommenderade byggmaterial under 2018 överträffar Locum målet om 90 procent för andra året i rad.

Trafikförvaltningen

Trafikförvaltningen redovisar 85 procent accepterade eller rekommenderade byggmaterial för 2018, och har ännu inte nått upp till målnivån för 2021 om 90 procent. Siffran 85 procent påvisar att trenden är ökande, gentemot föregående års värde på 81 procent.

Tabell 14: Andelen accepterade eller rekommenderade material och produkter av de som har bedömts enligt Byggvarubedömningens kriterier

	2018	2017
Locum AB	92%	94%
<i>Trafiknämnden</i>		
Trafikförvaltningen	85%	81%*
Förvaltningen för utbyggd tunnelbana	91%**	i.u.
Totalt SLL	91 %	88 %
*Uppgiften avser bedömning av de material och produkter som hittills är inlagda i Byggvarubedömningen.		
**Gäller alla projekt även ej avslutade.		
i.u. inget mätvärde 2017		